VIJFTIGERS (II)

catalogus 27

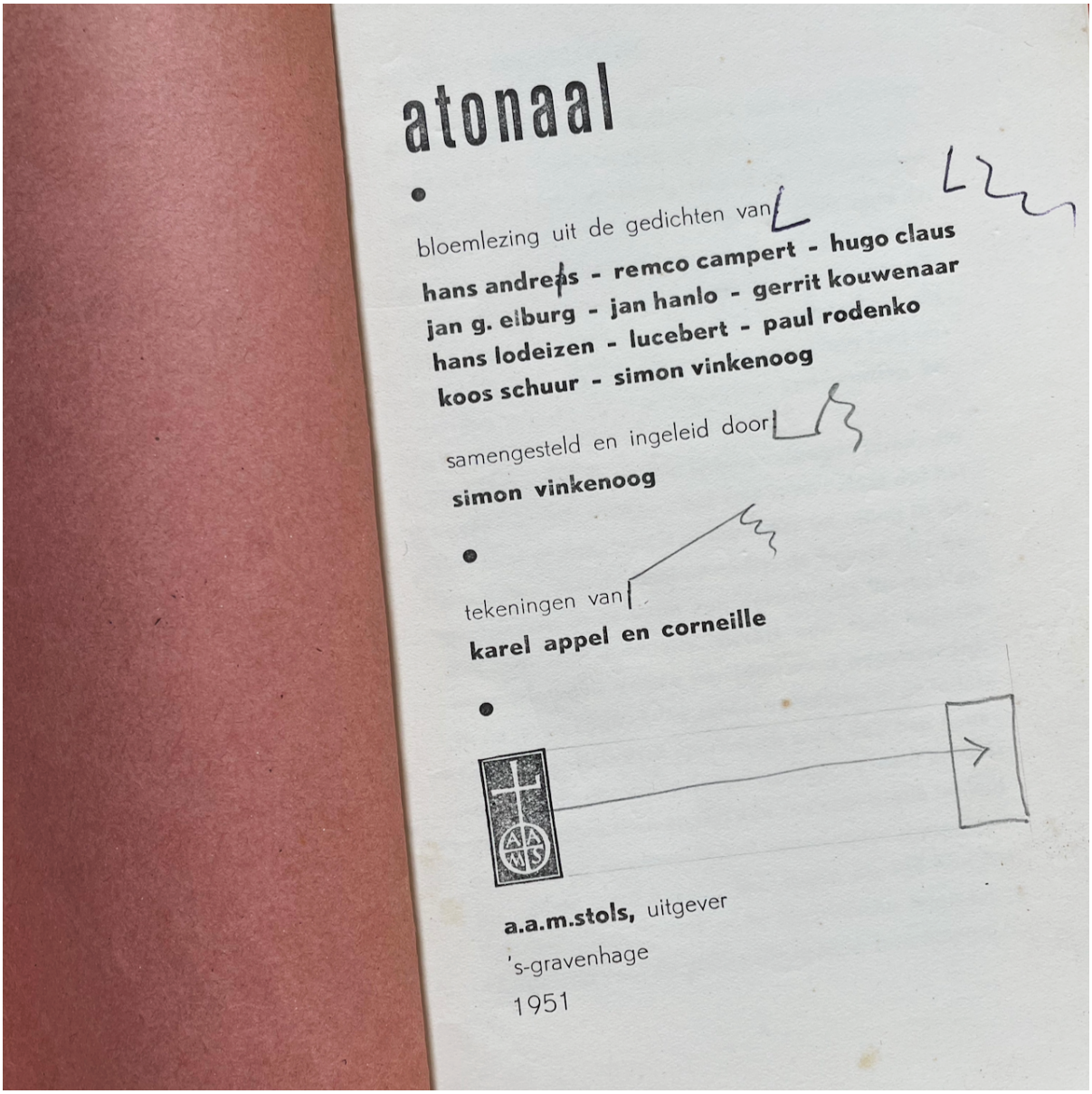

atonaal

•

bloemlezing uit de gedichten van

hans andreus - remco campert - hugo claus
jan g. elburg - jan hanlo - gerrit kouwenaar
hans lodeizen - lucebert - paul rodenko
koos schuur - simon vinkenoog

samengesteld en ingeleid door

simon vinkenoog

•

tekeningen van

karel appel en corneille

•

a.a.m.stols, uitgever

's-gravenhage

1951

VOORWOORD

Voor de tweede catalogus over de Vijftigers heb ik gezamenlijke optredens en uitgaven beschreven.

Van de literair-historisch belangrijke bloemlezing *Atonaal* is een uniek en nog niet eerder bestudeerd dossier overgeleverd, bestaande uit twee verschillende drukproeven en een proefmodel. De drie documenten brengen heel mooi de totstandkoming van de eerste bloemlezing met Nederlandse experimentele poëzie in beeld. Opnieuw is de rol van Simon Vinkenoog haast niet te overschatten.

In zijn studie *Het Komplot der Vijftigers* (1979) heeft Fokkema erop gewezen dat, in dit verband, het woord 'experimenteel' niet afgeleid is van 'experiment', maar van '*experience*'. Centraal staat de ervaring, de ondervinding, de proefondervindelijkheid. Lucebert schrijft in zijn poëticale vers 'het proefondervindelijk gedicht', dat in *Atonaal* staat:

'de tijd der eenzijdige bewegingen is voorbij
daarom de proefondervindelijke poezie is een zee
aan de mond van al die rivieren
die wij eens namen gaven als
dada (dat geen naam is)
daar dan zijn wij damp
niemand meer rubriceert'

Pas nu realiseer ik me dat Luceberts bijdrage aan *Atonaal* feitelijk zijn eerste poëziepublicatie in boekvorm is. *Atonaal* verscheen namelijk in oktober 1951, terwijl Luceberts debuutbundel *Triangel in de jungle* in november 1951 in de winkel lag. Des te indrukwekkender is het om te zien dat van de elf *Atonaal*-dichters Lucebert op de eerste drukproef de meeste correcties aanbrengt.

In de titelbeschrijvingen heb ik, zoals ik gewoon ben, hoofdletters en leestekens aangebracht.

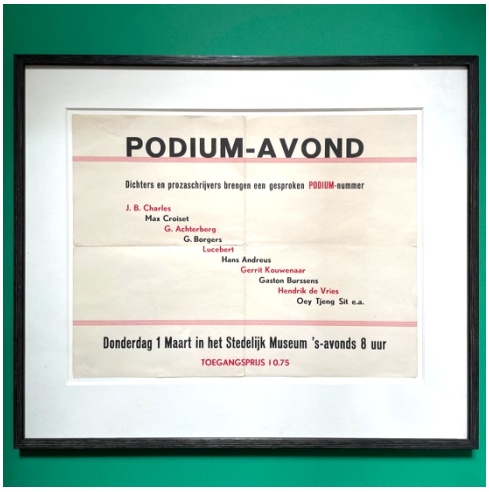

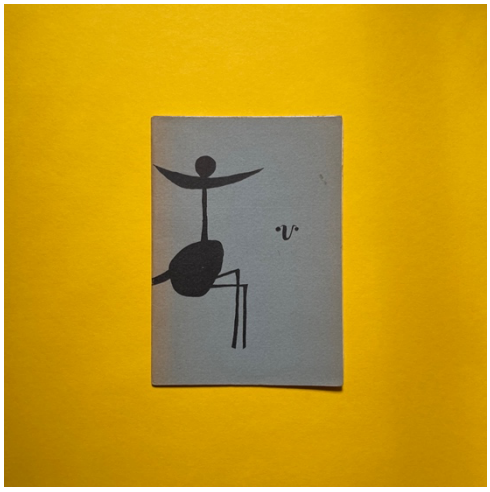

1 **Affiche voor een *Podium*-avond.** [Amsterdam: De Bezige Bij, 1951.] 245 x 322 mm. Plano. Gedrukt in rood en zwart. Ingelijst in passe-partout achter glas. Twee vouwen. Wat slijtage. € 110

¶ 'Dichters en schrijvers brengen een gesproken Podium-nummer': zeldzaam aanplakbiljet voor een gezamenlijk optreden op donderdag 1 maart 1951 van, volgens deze aankondiging, Gerrit Achterberg, Hans Andreus, Gaston Burssens, Gerrit Kouwenaar, Lucebert, Hendrik de Vries en anderen. Aanvang: 8 uur 's avonds. Toegangsprijs: *ƒ* 0,75.

Deze legendarische avond vond plaats in de Van Gogh-zaal van het Stedelijk Museum Amsterdam, ten behoeve van het noodlijdend tijdschrift *Podium*. Doordat Burssens en De Vries niet kwamen opdagen en Achterberg bij nader inzien niet durfde voor te dragen, kreeg de avond onverwachts een experimenteel karakter. Van de Vijftigers traden op: Andreus, Campert, Kouwenaar en Lucebert. Voor een publiek van vierhonderd man las Campert voor het eerst 'Een neger in Mozambique' voor, terwijl Lucebert een dadaïstische act bleek te hebben voorbereid: hij leegde een glas water boven zijn hoofd, stak vuurwerk af en somde vieze woorden op uit de Van Dale. Dat haalde de krant wel!

Ex bibliotheca Hans van Straten. Van Straten was redacteur van *Podium* en schreef een vermakelijk verslag van deze avond in zijn *Podium*-rubriek 'Dagboek van een minor poet'.

2 ***Vieren delen. Gedichten van Hans Andreus, Remco Campert, Hugo Claus & Simon Vinkenoog.*** Parijs: [eigen beheer], 'September v/het regenjaar 1951'. 170 x 122 mm. Losbladig in omslag. [Omslagontwerp Hugo Claus.] 16 p. Gedrukt [door Rotaphot te Parijs] in een oplage van 100 [door Simon Vinkenoog] genummerde exemplaren. Eerste druk. Ruggetje iets verbruind. € 280

¶ Nummer 47 van 100 Arabisch genummerde exemplaren.

In het colofon staat summiere bio- en bibliografische informatie over de vier in Parijs woonachtige auteurs. Hierin wordt ook 'een bloemlezing [= *Atonaal*]' aangekondigd.

Van de oplage waren zestig exemplaren bestemd voor de medewerkers, hun vrienden en enkele recensenten. Veertig exemplaren werden verkocht à *ƒ* 1,50.

Ex bibliotheca Ad den Besten. Den Besten ontving het per post van initiatiefnemer Vinkenoog.

Ad den Besten (1923-2015) was met zijn reeks De Windroos de eerste uitgever van de nieuwe, naoorlogse poëzie. Onder zijn redactie verschenen de debuutbundels van Hans Andreus, Remco Campert, Jan Hanlo, Gerrit Kouwenaar, Paul Rodenko en Simon Vinkenoog. Met Andreus, Hanlo en Vinkenoog voerde hij zeer uitvoerige en gedetailleerde correspondenties.

Drukkerij Rotaphot was op een steenworp afstand van het adres waarop Vinkenoog in 1950-1951 verdieping huurde. Rotaphot drukte ook Vinkenoogs eenmanstijdschrift *Blurb*.

Slagter 18.

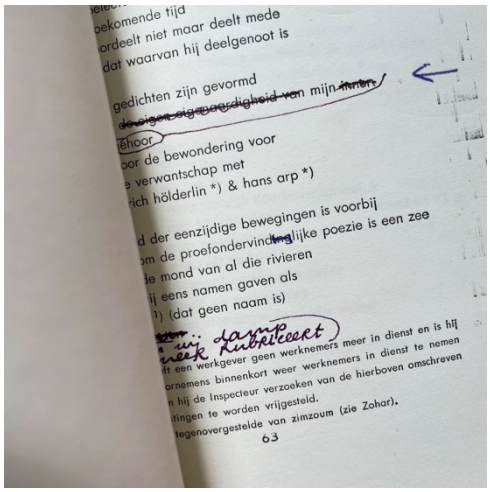

3 Dossier *Atonaal. Bloemlezing uit de gedichten van Hans Andreas - Remco Campert - Hugo Claus - Jan G. Elburg - Jan Hanlo - Gerrit Kouwenaar - Hans Lodeizen - Lucebert - Paul Rodenko - Koos Schuur - Simon Vinkenoog. Samengesteld en ingeleid door Simon Vinkenoog. Tekeningen van Karel Appel en Corneille.*

– Eerste drukproef van de eerste druk van *Atonaal*. 197 x 141 mm. Door twee splitpennen bijeengehouden, met blind omslag. 88 p. [= 72 enkelzijdig bedrukte bladen]. Met ongedateerde, iets latere opdracht van Vinkenoog in balpen op omslag: 'Voor Arie | Van Simon'. Omslag iets gekreukt.

¶ Deze omstreeks juni 1951 gereedgekomen drukproef bevat tientallen verbeteringen en aanvullingen van samensteller-inleider Simon Vinkenoog in paarse balpen en van uitgever A.A.M. Stols in potlood. Vinkenoog keek de hele proef na op zetfouten (waarvan 'andreas' op de titelpagina de meest opvallende is), bracht correcties aan in zijn inleiding, in de bio- en bibliografische informatie van de bijdragers en in enkele gedichten. Stols maakte typografische aanwijzingen en noteerde, voor zijn eigen administratie, bij de bijdragers hun postadressen.

Jan Hanlo bracht met zijn kenmerkende roze balpen zelf twee verbeteringen aan in het gedicht 'Aan .. onbekend'. In Luceberts gedichten 'het proefondervindelijk gedicht' en 'wambos' staan diverse, ingrijpende wijzigingen in het handschrift van de auteur.

Blijkbaar waren de tekeningen van Karel Appel en Corneille nog niet beschikbaar of geclicheerd, want in deze proef zijn ze niet opgenomen. De bijdragen van Hans Andreus (p. 13-18) en Hans Lodeizen (p. 55-61) ontbreken ook.

– Dummy van de eerste druk van *Atonaal*. 199 x 130 mm. Heellinnen met stofomslag. [Omslagontwerp Jan Roëde.] 32 p. Omslag op hoeken wat gesleten. Enkel roestvlekje.

¶ Op de eerste drukproef gebaseerd proefmodel van de bloemlezing. Zonder de illustraties, met de zetfouten en het later geschrapte uitgeversmerk op de titelpagina. Bevat de inleiding van Vinkenoog en de bijdragen van Hans Andreus, Remco Campert en Hugo Claus.

– Tweede drukproef van de eerste druk van *Atonaal*. 196 x 135 mm. Door twee splitpennen bijeengehouden. 107 p. [= 96 enkelzijdig bedrukte bladen]. Met potloodaantekening in onbekende hand op eerste blad: '2e proef | duplicaat | voor | S.V.'. Met aantekening van Vinkenoog in balpen op eerste blad: 'corr. | pag. | 3 | 23 […] letten op paginering'. Met aantekening van Vinkenoog in inkt op laatste blad: '[…] Samuel Beckett […]'. Eerste blad los. Eerste en laatste blad met vlekjes en scheurtjes. Vage vochtvlekken.

¶ In deze volledige drukproef, met de illustraties van Appel en Corneille, zijn bijna alle in de eerste proef aangebrachte correcties verwerkt. Toch moest Vinkenoog nog enkele verbeteringen aanbrengen in de kantlijn. *Standbeeld op Wielen* is hier bijvoorbeeld de titel van Camperts tweede bundel.

tezamen € 1000

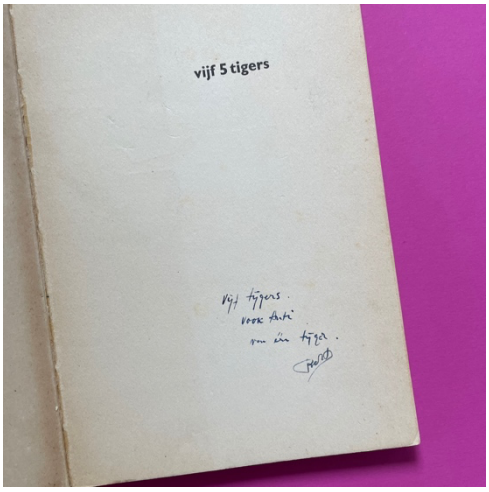

4 *Vijf 5 tigers. Een bloemlezing uit het werk van Remco Campert, Jan Elburg, Gerrit Kouwenaar, Lucebert, Bert Schierbeek. Met een inleiding van [en samengesteld door]: Gerrit Kouwenaar.* Amsterdam: De Bezige Bij, [januari 1955]. 211 x 141 mm. Ingenaaid met omslag. [Omslagfoto Paul Huf.] 88 p. Eerste druk. Omslag op de vouwen gesleten en geplakt. Binnenwerk roestvlekkig (zoals altijd). € 120

¶ Opdracht van Bert Schierbeek in blauwe inkt op de Franse titel: 'vijf tijgers. | voor Anti [Sillevis] | van één tijger. | Bert'.

De foto van Huf, gemaakt in 1954 tijdens een fotosessie voor de reclamecampagne 'Het Bier Is Weer Best', is voor deze uitgave zo geretoucheerd dat de vijf dichters op tijgers lijken.

Anti Sillevis (1915-2003) was vertaler uit het Spaans, onder meer van de boeken van Jorge Luis Borges.

5 *Vijf 5 tigers. Een bloemlezing uit het werk van Remco Campert, Jan Elburg, Gerrit Kouwenaar, Lucebert, Bert Schierbeek. Met een inleiding van [en samengesteld door]: Gerrit Kouwenaar.* Amsterdam: De Bezige Bij, (september 1958). 180 x 106 mm. Ingenaaid. [Omslagfoto Paul Huf.] 96 p. Derde druk. Literaire Pocket 3. Tweemaal een naam op de Franse titel. € 40

¶ Gesigneerd op de titelpagina door drie van de vijf tijgers: Remco Campert, Lucebert en Bert Schierbeek.

COLOFON

Catalogus 27 *8 juni 2021*
Tekst en beeld *Nick ter Wal*
Vignet *Olivia Ettema*
Lettertype *Avenir*

Adres *Hereweg 134, 9722 AA, Groningen*
Telefoon *06-41909324*
IBAN *NL08TRIO0379619288*
KVK *73792640*
BTW *NL002164220B81*

Web *www.artistiekbureau.com*
Mail *info@artistiekbureau.com*